

N:o 17.

Ank. till Riksd. Kansli den 11 Mars 1873, kl. 1 e. m.

*Andra Kammarens Första Tillfälliga Utskotts Utlåtande (N:o 3),
angående väckt fråga om rättighet för församlingarna i
Lunds stift och Halland att, under vissa vilkor, förfoga
öfver den till klockarne nu utgående helgonskylden.*

Vid innevarande riksdag har Herr *Sven Nilsson* i Efveröd uti en till Utskottets behandling hänvisad motion, N:o 26, föreslagit, att Riksdagen ville för sin del besluta "att hos Kongl. Maj:t göra underdånig anhållan, det Kongl. Maj:t ville taga i nådigt öfvervägande, om och i hvad mån det efter vederbörandes hörande må kunna medgifvas församlingarna i Lunds stift och Halland rättighet att sjelfva få disponera öfver den helgonskyld, som till klockaren af församlingarna utgår, under förbindelse att detta sker i öfverensstämmelse med det för denna afgäld föreskrifna ändamål: kyrkotjenstens upprätthållande och barnens undervisning; och att Kongl. Maj:t derjemte måtte tillse, huruvida ej i de församlingar, der ofvan föreslagna förfogande öfver helgonskylden skulle komma att vålla minskning i klockarens lön, pastoratet måtte på dess bekostnad ersätta denna förlust till de klockare, som redan erhållit fullmakt på sin tjenstebefattning, vid den tid då förordnandet derom träder i verkställighet, efter samma grund emellan församlingarna som helgonskylden från början utgått."

Rörande förhållandet med helgonskylden, i afseende hvarå motioner flera gånger från och med 1840—1841 årens riksdag varit väckta, får Utskottet, ur de vid föregående riksdagar i ämnet afgifna utlåtanden, anföra följande.

Helgonskylden är en gammal skatt i Skåne, Halland och Blekinge, uppkommen under den tid dessa provinser tillhörde Danmark och sedermera

äfvén erkänd af Sveriges Konung. Lunds Stifts Landebok af år 1569 omtalar denna skatt såsom utgående till både prester och klockare.

Den del af helgonskylden, som utgått till presterskapet, har för presterne medfört skyldighet att bygga och underhålla alla prestgårdshusen, hvaremot den del deraf, som varit anslagen till klockare och hvarom här nu endast är fråga, för dem ntgjorde lön för åliggandet att göra tjenst i kyrkan och undervisa ungdomen i socknarne.

Dessa skyldigheter blefvo sedermera genom Kongl. Danske Ordinantien eller Kyrko-ordningen den 14 Juni 1539 och Kongl. brefvet den 23 Mars 1568, som efter ifrågavarande provinserns förening med Sverige stadfästades genom Malmö Recess år 1662, öfverflyttade på stadsskolorna i Lunds stift och provinsen Halland emot rättighet för dem att uppbära den till klockarnes aflöning inom vissa, i allmänhet inom 2 mil från städerna belägna, församlingar anslagna helgonskyld med den sedermera derutinnan vidtagna förändring, att skolorna aflönade särskilda substituter i socknarne i stället för att dit skicka några af sina lärare eller disciplar, hvilka sistnämnda därför uppburo en del af helgonskylden till understöd för sina studier. I sammanhang härmed torde böra erinras, att år 1618 blef, med bibehållande för städernas skolor af största delen af deras helgonskyld dels till aflöning åt lärarne och dels i ringa mån vid några skolor till understöd åt lärjungarne, socknarne medgifvet att i vanlig ordning antaga klockare och aflöna dem med den behållna delen af helgonskylden.

Detta förhållande synes sedermera hafva fortfarit orubbadt, intilldess Kongl. Maj:t, på förslag af 1821 års Uppfostringskomité, efter Konsistorii och Kammar-kollegii hörande, år 1824 förordnade, att ett gymnasium för Lunds stift skulle inrättas i Sölvesborg samt att till nödig fond för stiftets lärarepersonal, som derigenom komme att ökas, en del af helgonskylden, hvilken klockarne i stiftet uppburo, borde efter de af konsistorium föreslagna grunder i mån af dåvarande innehafvares afgang indragas, hvarefter Kongl. Maj:t den 9 December 1836, med anledning af 1828 års Läroverkskomitès förslag, i stället anbefalldes, att en katedralskola i Lund, skulle sättas i verksamhet och för detta ändamål användas den helgonskyld, som jemlikt Kongl. brefvet af år 1824 borde indragas.

Då emellertid denna åtgärd föranledde ansökningar från såväl åtskillige innehafvare af jus patronatus, som ock särskilda församlingar, att fortfarande få för socknarne disponera ifrågavarande helgonskyld, så aflät Kongl. Maj:t, sedan vederbörande konsistorium och Konungens Befallningshafvande blifvit i frågan hörde, till 1840—1841 årens riksdag nådig proposition, i följd hvaraf Rikets Ständer beslöto att till Lunds katedralskola anslå 3,856 R:dr 45 sk. 4 rst. årligen, hvarigenom skolans behof af den omtvistade klockarehelgonskylden upphörde, hvarförutan Rikets Ständer förklarade, att

rättigheten att disponera ifrågavarande helgonskyldsspanmål icke lämpligen borde eller kunde bestämmas annorlunda än efter laga pröfning, men att de församlingar, som ville förbinda sig att uteslutande använda helgonskylden till folkskolorna, skulle bibehållas vid oqvald besittning deraf, under det att de församlingar, som ej ville antaga detta vilkor och ej heller kunde styrka sin lagliga rätt till helgonskylden, skulle i mån af klockarnes afgång inleverera den till Lunds katedralskola i enlighet med ofvan åberopade nådiga bref af den 9 December 1836.

Rikets Ständers omförmälda beslut, i förening med det förhållande, att de församlingar i Lunds stift och Halland, som voro belägna inom 2 mil från städerna, fortfarande måste afstå helgonskyld till dessas skolor, äfven sedan skolorna till det mesta upphört att fullgöra de ursprungligen mot helgonskyldens uppbärande dem ålagde förbindelser, synas hafva föranledt de först vid samma 1840—1841 årens riksdag väckta och sedan vid flera följande riksdagar återkommande motionerna om den till dessa skolor då utgående helgonskyldens utbytande mot denna afgift motsvarande statsanslag för skolorna och rättighet för landtsocknarne att använda denna helgonskyld för sina egna folkskolor.

Sedan med anledning af särskilda framställningar från Rikets Ständer först vid 1844—1845 årens riksdag i afseende på Lunds stift och sedan vid 1850—1851 årens riksdag i afseende på Halland, Kongl. Kammar-kollegium, på nådig befallning samt efter vederbörande konsistoriers och Konungens Befallningshafvanders hörande, afgifvit särskilda underdåniga utlåtanden i ämnet, och dessa vid dels 1847—1848 och dels 1853—1854 årens riksdagar blifvit Rikets Ständer af Kongl. Maj:t i nåder delgifna, beslöto Rikets Ständer vid sistnämnde riksdag för sin del, att den till stadsskolorna inom Lunds stift och provinsen Halland ingående helgonskyld af de inom 2 mil derifrån varande församlingar finge från skolorna skiljas och till församlingarna återställas, med förbindelse för de sednare, att angående helgonskyldens framtida användande till stiftets konsistorium afgifva förslag, som derefter skulle af konsistorium med eget yttrande till Kongl. Maj:ts nådiga pröfning insändas; i sammanhang hvarmed Rikets Ständer beviljade skolorna ett helgonskyldens värde motsvarande kontant anslag af tillsammans 8,940 R.dr 33 sk. 2 rst, att å Riksstatens Åttonde hufvudtitel under anslaget till elementar-läroverken uppföras.

Efter det att församlingarnas förslag med konsistoriernas deröfver afgifna yttranden inkommit och af Kammar-kollegium blifvit i allmänhet förordade, nemligen så vidt de afsågo helgonskyldens användande i enlighet med dess ursprungliga ändamål, d. v. s. bestridande af klockaretjensten i kyrkan och barnundervisningen, förklarade Kongl. Maj:t i nådigt bref af den 17 September 1856, med gillande af Rikets Ständers beslut, att hvad Kammar-

kollegium sålunda, beträffande den af församlingarna föreslagna användningen af helgonskylden, i underdånighet tillstyrkt, skulle tjena till efter rättelse.

Efter det således genom Rikets Ständer ofvan åberopade, af Kongl. Maj:t stadfästade beslut församlingarna återfått den helgonskyld, som tillföre utgått dels från vissa församlingar inom Lunds stift till katedralskolan i Lund och dels af församlingarna inom 2 mil från städerna till dessas skolor, samt föreskrifter blifvit meddelade rörande meranämnda afgifts användande, har flere gånger från och med riksdagen 1859—1860 väckts fråga, om och i hvad mån uti de församlingar, hvilka ej kunde hänföras under någondera af nyss omnämnda tvänne kategorier, helgonskylden icke vidare borde utgöra bidrag till klockarnes aflöning, utan i stället användas till folkskolornas behof. Sedan de under de två första kategorierna varande församlingar numera få använda sin helgonskyld för deras folkskolor, betraktas det nemligen af de öfriga såsom en *orättvisa* att de ej få åtnjuta samma fördel, i afseende hvarå blifvit framhållet, bland annat att i vissa pastorater, som bestå af två eller flere församlingar med gemensam klockare, den församling, som ej återfått sin helgonskyld, till hufvudsaklig del måste aflöna den gemensamma klockaren, hvartill den eller de öfriga församlingarne då i jmförelsevis ringa mån bidraga, under det att den helgonskyld den eller de sednare återfått från början *"tagits från en pastoratets gemensamme tjenare"* och derföre enligt hvad vederbörande förmenat *"egentligen skulle återgått till hela pastoratet"*.

De fleste, hvilka vid riksdagarne från och med 1859 uppträd såsom motionärer i ämnet, hafva ock i öfverensstämmelse med denna åsigt föreslagit den ändring i föregående riksdagbeslut, att den återvunna helgonskylden skulle återgå icke särskildt till den församling, som utgjort afgälden, utan till hela pastoratet.

Redan vid sistlidne riksdag väckte Herr Sven Nilsson i Efveröd i motionen N:o 12 det förslag: "a) att Riksdagen måtte för sin del besluta, att alla församlingar i Skåne, Halland och Blekinge, hvilka ej genom det Kongl. brefvet till Kammar-kollegium af den 17 September 1856 kommit i åtnjutande af dispositionsrätten öfver den till klockaren inom dessa församlingar fortfarande utgående helgonskylden, måtte komma att tillgodonjuta denna rätt; b) att i de församlingar, der ofvan föreslagna förfogande öfver helgonskylden skulle komma att göra intrång i nu varande innehafvaren af klockarens inkomster, pastoratet måtte på dess gemensamma bekostnad ersätta den förlust, som derigenom kan komma att uppstå".

Till denna förändrade form för framställningen hade Herr Sven Nilsson antagligen hemtat anledning af Andra Kammarens Första Tillfälliga Utskotts utlåtande i ämnet vid 1871 års riksdag, hvilket i motiven för sitt afstyrkande af den i ämnet väckta motionen yttrar, att "en annan vida bättre utväg" än den ifrågasatta finnes att utjemna den olikhet i rättigheten att disponera

klockarehelgonskylden, som öfverklagas, och att afväpna det missnöje rörande denna sak, som gång efter annan i motioner framträdt för Riksdagen — den utvägen nemligen "att medgifva alla öfriga församlingar i Skåne, Halland och Blekinge samma rätt att förfoga öfver sin klockarehelgonskyld, som år 1856 medgafs de församlingar, hvilka förut erlagt densamma till stadsskolorna."

I öfrigt skiljer sig Herr Sven Nilssons yrkanden både vid denna och förlidet års riksdag från föregående framställningar i ämnet derutinnan, att då dessa afsett helgonskyldens indragande från klockarne till församlingarna först efter och i mån af deras afgång, så har deremot Herr Sven Nilsson ansett denna indragning kunna och böra oberoende deraf när som helst verkställas, emot vilkor att alla församlingar i pastoratet till nuvarande innehafvare sammansköte ett belopp svarande mot det, hvilket klockaren skulle gå miste om, derest helgonskylden honom fränkändes; och har bemäde motionär till stöd för denna åsigt äfven åberopat den underdåniga skrifvelse, som från sistlidet års Riksdag till Kongl. Maj:t ingick derom, att åt församlingarna framdeles skulle öfverlemnas rätt att sjelfve få bestämma klockares aflöning.

Uti Utlåtande N:o 32, afgifvet vid sistlidne riksdag af Andra Kammarens Andra Tillfälliga Utskott, yttrades, att Utskottet väl icke kunde obetingadt tillstyrka bifall till Herr Sven Nilssons motion, men att Utskottet likväl, då det "icke förbisett det inflytande på frågan, som torde utöfvas af det vid denna riksdag af båda Kamrarne lemnade bifall till Lag-Utskottets i Utlåtande N:o 20 gjorda hemställan om en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t, angående ett framdeles öfverlemnande åt församlingarna att bestämma klockares aflöning", ansett sig "icke sakna skäl att med anledning af motionen föreslå: "det Kammaren för sin del ville besluta, att i sammanhang med den genom Riksdagens bifall till Lag-Utskottets Utlåtande N:o 20 beslutade underdåniga skrifvelse, likaledes hos Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t ville taga i nådigt öfvervägande om och i hvad mån det efter vederbörande församlingars och konsistoriers hörande må kunna medgifvas äfven de församlingar inom Lunds stift och Halland, hvilka icke redan åtnjuta en sådan rättighet, att, vid de nuvarande innehafvarnes af klockarelägenheterna afgång, sjelfve disponera den så kallade klockarehelgonsskylden, dock med uttryckligt förbehåll att detta sker i öfverensstämmelse med det för denna afgäld föreskrifna ändamål: kyrkotjenstens upprätthållande och barnens undervisning", hvilket Utlåtande blef af Andra Kammaren bifallet.

Sedan detta beslut blifvit meddeladt Första Kammaren, hvilken remiterade ärendet till sitt Första Tillfälliga Utskott, anförde detta Utskott, uti ett den 11 Maj 1872 afgifvet Utlåtande N:o 14, att, såvidt Utskottet kunnat finna under den korta tid det haft att egna frågan, densamma väl vore förtjent af den utredning och pröfning, som med Andra Kammarens beslut af-

sågs, men att Utskottet trodde sig kunna antaga, att frågan vore af privilegii natur, i hvilket fall densamma icke kunde utan kyrkomötets hörande afgöras; och att Utskottet således icke skulle kunna tillstyrka Andra Kammarens beslut utan förändring, samt att ett förslag dertill ej torde "hinna af Andra Kammaren behandlas", hvadan Utskottet hemställde, att Första Kammaren ej måtte biträda Medkammarens beslut, hvilken hemställan af Första Kam-maren bifölls.

Sedan Utskottet sålunda sökt gifva en kortfattad framställning af den under mer än 30 år så mycket omhandlade helgonskyldsfrågans uppkomst och utveckling samt denna frågas nuvarande ståndpunkt, går Utskottet att utlåta sig rörande Herr Sven Nilssons vid denna riksdag i ämnet väckta motion.

Dervid kan Utskottet i första rummet ej undgå att erkänna, det billighet och rättvisa numera synas tala därför, att de församlingar inom Lunds stift och Halland, hvilka ännu icke fått dispositionsrätt öfver deras s. k. klockarehelgonsskyld, må kunna lika med öfriga församlingar erhålla en sådan rättighet, med förbehåll att denna helgonskyld komme att användas i öfverensstämmelse med densammas ursprungliga ändamål: kyrkotjenstens uppehållande och barnens undervisning; i afseende hvarå Utskottet får åberopa det stöd, denna åsigt vunnit genom Andra Kammarens beslut vid förra riksdagen.

Äfven motionärens yrkande, att, efter det reglering i den af honom föreslagna syftning försiggått, klockaren må aflönas af pastoratet i sin helhet efter samma grund emellan församlingarna, hvarefter helgonskylden för detta ändamål från början utgått, finner Utskottet vara med billighet öfverensstämmande.

Hvad slutligen beträffar herr Sven Nilssons antagande att denna reglering bör kunna, oberoende af klockares afgang, samtidigt verkställas i alla församlingar, så synes detta ej heller böra möta något hinder, likväl under förutsättning af att, på sätt ofvan är nämndt, nuvarande innehafvare af klockaretjensterna ej komma att vidkännas någon minskning i sina inkomster.

Beträffande det af Första Kammarens Tillfälliga Utskott vid sist förflutna riksdagen yttrade förmenande att frågan vore af privilegii natur, hvilket föranledt den form, hvarunder motionären vid innevarande riksdag gjort sin framställning, så tilltror sig Utskottet visserligen icke att i denna del af frågan uttala något bestämdt omdöme, men anser sig likväl till stöd för en motsatt åsigt böra fästa uppmärksamheten derpå, att icke någon af de flere förändringar, som redan blifvit vidtagna med helgonskylden, hos högvärdige Preste-Ståndet vid ståndsriksdagarne framkallat någon på ett sådant antagande stödd protest, hvarjemte icke torde böra lemnas oanmärkt, att emot

ett slikt antagande, men till förmån för församlingarnas rätt att disponera helgonskylden till sina klockares aflöning och sockenungdomens undervisning, tala de här ofvan från Danska tiden åberopade författningar, samt den omständighet att under öfverläggningar i ämnet, hvilka vid ståndsriksdagarne egt rum hos Preste-Ståndet, aldrig gjort sig gällande den åsigten, att klockarehelgonskylden borde betraktas såsom ett presterskapet förunnadt privilegium.

Om emellertid olika åsikter i ett eller annat afseende kunna finnas rörande frågan om denna helgonskyld öfverlåtande på församlingarna, synas dock alla betänkligheter böra anses vara undanröjda genom det innehåll, motionären vid denna riksdag gifvit sitt förslag; hvadan Utskottet anser sig böra, i hufvudsaklig öfverensstämmelse dermed, hemställa, att Riksdagen ville för sin del besluta,

att hos Kongl. Maj:t göra underdånig anhållan, det Kongl. Maj:t täcktes taga i nådigt öfvervägande, om och i hvilken mån det må kunna medgifvas församlingarna i Lunds stift och Halland rättighet att sjelfva förfoga öfver den helgonskyld, som till klockare af församlingarna utgår, med vilkor dock, att denna afgift skall användas för det med densamma ursprungligen afsedda ändamål: kyrkotjenstens uppehållande och barnens undervisning; äfvensom att Kongl. Maj:t måtte i nåder tillse, om och huruvida i de församlingar, der ett sådant förfogande öfver helgonskylden kunde komma att föranleda minskning i klockarens lön, pastoratet i sin helhet må kunna tillförbindas att efter samma grund emellan församlingarna, hvarefter helgonskylden från början utgått, ersätta denna förlust till de klockare, hvilka redan erhållit fullmakt å tjensten vid den tid, då nådigt beslut i fråga om dispositionsrätten öfver helgonskylden på nu föreslagna sätt kan komma att träda i verksamhet.

Stockholm den 11 Mars 1873.

På Utskottets vägnar:

J. SJÖBERG.
